

PRÁVNÍ VÝZNAM I DŮSLEDKY LÉKAŘSKÉ POSUDKOVÉ ČINNOSTI V ARMÁDĚ

Pplk. JUDr. Ota MATOUŠEK — VLVDŮ JEP, Hradec Králové

Lékařská posudková činnost vůbec má svůj základ v diagnostické činnosti, tj. ve zjišťování zdravotního stavu jednotlivých osob. Zjištěný zdravotní stav pak lékař posuzuje ve vztahu k pracovní nebo ke služební činnosti konkrétní osoby a dospívá k závěru, zda je s jejím pracovním nebo služebním zařazením slučitelný či nikoliv. Z toho je tedy zřejmé, že posudkovou činnost lze chápat jako jednu z významných složek socialistické péče o zdraví člověka, protože jednotlivce chrání před takovou prací nebo jinou činností, která by mohla jeho narušený zdravotní stav ještě více poškodit.

Je obecně známo, že socialistická společnost rozvinula široký systém sociálních opatření právě ve prospěch těch, jejichž zdravotní stav jim znemožňuje buď dočasně nebo trvale, plně nebo částečně věnovat se práci a opatrovat si tak nutné prostředky k životu pro sebe a svou rodinu. Protože existují stále jedinci, kteří usilují o zneužití tohoto systému ve svůj prospěch, je třeba z tohoto hlediska lékařskou posudkovou činnost chápat i jako úřední ochranu před zneužíváním vymožeností této sociální soustavy lidmi, jejichž zdravotní stav je natolik dobrý, že pro ně zákon se sociálními výhodami nepočítá.

Posudkové rozhodnutí lékaře — jednotlivce či lékařské posudkové komise jako kolektivního orgánu o neschopnosti osoby se tak stává jediným úředním aktem, na jehož podkladě je dotyčná osoba

- zákonitě osvobozena od práce nebo služební činnosti vůbec, nebo od některého jejího druhu a
- má právní nárok na určité finanční zajištění, popřípadě na věcné dávky, které odpovídají charakteru její neschopnosti (trvalá, dočasná atp.).

Činnost lékařů při posudkové činnosti tedy přechází z oblasti zdravotnické do oblastí dalších a ovlivňuje významným způsobem ekonomické aspekty. Proto se také podle § 89 odst. 5 trestního zákona a v souladu s rozhodnutím Nejvyššího soudu lékařská posudková činnost pokládá za takovou činnost, při níž má lékař postavení veřejného činitele. To má smysl jednak v jeho zvýšené právní ochraně, jednak i v jeho zvláštní právní odpovědnosti v případě vadnosti posudkového závěru.

Zvýšená právní ochrana spočívá v tom, že jednotlivce, který při výkonu posudkové činnosti nebo pro takovýto výkon lékaře fyzicky či slovně napadne, vyhrožuje mu, urazí ho nebo o něm šíří pomluvy, se vždy dopustí trestného činu útoku na veřejného činitele podle

§ 155 nebo § 156 trestního zákona. Naproti tomu obdobné jednání proti lékaři, které bude motivováno jinak, bude lze pokládat za trestný čin zcela výjimečně, a to podle následku napadení nebo pomluvy, většinou však půjde pouze o přestupek proti socialistickému soužití nebo o přečin.

Zvýšená právní odpovědnost za nesprávný posudkový závěr se může projevit především v případě, že posuzující lékař zcela vědomě takový závěr vydal s cílem zajistit sobě, nebo někomu jinému neoprávněný prospěch, popřípadě — a to snad zcela výjimečně — někoho poškodit. Takovéto jednání by mohlo být motivováno buď úplatkem, nebo známostí s posuzovanou osobou apod. V těchto případech by šlo o úmyslný trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele ve smyslu § 158 trestního zákona.

Za určitých okolností by se mohl lékař provádějící posudkovou činnost dopustit i trestného činu maření úkolů veřejného činitele z nedbalosti podle § 159 trestního zákona. K naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu se však požaduje, aby svým vadným postupem zmařil nebo podstatně ztížil splnění důležitého úkolu. To by bylo při výkonu posudkové činnosti možné tehdy, kdyby se dopustil „administrativního nedopatření“ v tom smyslu, že by v případě zjištění vážnějšího ohrožení zdraví posuzované osoby nepředal nebo nesdělil příslušné posudkové rozhodnutí tomu orgánu, který je má realizovat, a posuzovaná osoba v důsledku toho utrpěla vážné poškození zdraví. Podobně by se mohl tohoto trestného činu dopustit i tehdy, kdyby přehlédl některý z odborných posudků o vážné zdravotní závadě nebo takový posudek ztratil, svůj posudkový závěr pak vydal bez přihlídnutí k němu a zmíněná vada by přerostla při činnosti, z níž měla být dotyčná osoba vzhledem k existující vadě zproštěna, ve vážný zdravotní následek.

Nesprávný posudkový závěr nepřihlízející k některé zdravotní vadě posuzované osoby je však mnohdy zaviněn přímo posuzujícím lékařem, a to proto, že si buď špatně vyhodnotil zdravotní stav vyšetřované osoby a nevyžádal si nějaké potřebné odborné vyšetření, anebo si některé vyšetření neprovedl sám způsobem, jak mu ukládá postup lege artis. Základ pochybeného lékařského posudku v těchto případech tkví nikoliv ve vlastní posudkové činnosti, nýbrž už v činnosti diagnostické. Z hlediska trestní odpovědnosti to znamená, že k pochybení došlo už při běžné lékařské činnosti, a proto za případný škodlivý následek nese takový lékař odpovědnost jako při běžné lékař-

ské činnosti, tj. podle ustanovení o ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 223, eventuálně podle § 224 trestního zákona.

Lékařskou posudkovou činnost známe ve dvou základních formách, a to

a) jako základní posudkovou činnost, kterou vykonává každý ošetřující a vyšetřující lékař v rámci výkonu léčebně preventivní péče,

b) komisionální posudkovou činnost, kterou vykonávají lékařské posudkové komise různých typů v souvislosti s delší pracovní neschopností pacienta, popřípadě v souvislosti s jeho zdravotní vadou trvalejšího charakteru.

Z hlediska odpovědnosti za správnost posudku je třeba vidět, že právní odpovědnost za správnost posudku vydaného jediným lékařem je zcela jednoznačná. Za vadný posudek, vydaný lékařskou komisí, však nesou právní odpovědnost ti členové komise, kteří s vadným závěrem souhlasili a svůj souhlas potvrdili svým podpisem. Při komisionálním rozhodování jakéhokoliv charakteru má totiž každý člen komise právo se se závěrem neztotožnit a své odchylné stanovisko poznamenat do závěru.

Tento článek je určen pro pracovníky vykonávající posudkovou lékařskou činnost v armádě, a proto se jeho další část bude zabývat zvláštnostmi této činnosti v ozbrojených silách.

Vycházíme-li z ustanovení čl. 161 předpisu Zdrav-1-1, který stanoví rozsah posudkové činnosti prováděné náčelníkem zdravotnické služby pluku, pak s přihlédnutím k některým dalším ustanovením téhož předpisu i k ustanovením některých jiných předpisů by nesprávný postup náčelníka zdravotnické služby pluku mohl vést k některým dalším právním důsledkům, o nichž bude pojednáno dále.

Nejčastější posudkovou činností vykonávanou náčelníkem zdravotnické služby pluku je posudková činnost mající vztah k uznávání a ukončování dočasné neschopnosti vojáka ke službě pro nemoc nebo úraz.

Určitá zvláštnost posudkové služby v armádě však spočívá v tom, že dočasnou neschopnost vojáka ke službě pro nemoc či úraz mimo ústavní léčení povoluje velitel útvaru na základě návrhu náčelníka zdravotnické služby pluku, popřípadě jiného ošetřujícího lékaře. Je však nezbytné si uvědomit smysl tohoto nového právního uspořádání, jak je uveden v čl. 376 předpisu Zákl-R-1. Jde v podstatě o zvýraznění nedílné velitelské pravomoci, která se však právě v těchto otázkách musí nezbytně opírat o odborné lékařské posouzení. To ostatně vyplývá z ustanovení čl. 356 téhož předpisu, podle něhož jsou velitelé povinni při zařazování vojáků do funkcí a při jejich určování k výkonu služebních povinností postupovat podle posudků ošetřujících lékařů a vojenských lékařských komisí. Protože návrh na povolení a ukončení dočasné neschopnosti vojáka je nejčastější posudkovou činností, kterou náčelník zdravotnické služby pluku vykonává, je třeba právním důsledkům této posudkové činnosti věnovat zvláštní pozornost.

Především je třeba mít na zřeteli, že i když v otázce povolení dočasné neschopnosti vojáka má nyní konečné a rozhodující slovo velitel, nikterak to nezabavuje lékaře odpovědnosti za správné a pravdivé posouzení zdravotního stavu vojáka ve vztahu k jeho schopnosti či neschopnosti k výkonu vojenské služby. Velitel by za škodu na zdraví vojáka nesl odpovědnost jen tehdy, jestliže by dočasnou neschopnost nepovolil, ačkoliv mu to lékař navrhl, a kdyby právě v důsledku nepovolení neschopnosti taková škoda na zdraví vznikla.

S návrhem na neschopnost i s jejím povolením však souvisí některé další věci. Voják základní služby, kterému velitel neschopnost povolil, je hospitalizován na ošetřovně a je prakticky pod denní kontrolou některého z lékařů ošetřovny a přitom je posuzován, zda jeho zdravotní stav neschopnosti odpovídá. Naproti tomu voják z povolání je zpravidla ponechán v případě povolení neschopnosti v domácím léčení a lékař u něho stanoví posudkový závěr pro rozhodnutí velitele o neschopnosti na několik dnů předem. Platnost posudkového závěru náčelníka zdravotnické služby pluku a každého jiného lékaře, který má nemocného v péči, jako podkladu pro velitelské povolení neschopnosti ke službě trvá však při delší neschopnosti jenom na dobu 14 dnů. Při delší neschopnosti je náčelník zdravotnické služby pluku povinen zajistit vyšetření pacienta odborným lékařem. Voják z povolání musí být navíc nejméně jednou měsíčně vyšetřen na odborném oddělení spádové vojenské nemocnice nebo zdravotního praporu. Veškerá tato vyšetření je ovšem povinen zajistit opět náčelník zdravotnické služby pluku. O těchto povinnostech pojednávají ustanovení článků 181 a 182 předpisu Zdrav-1-1.

Z hlediska těchto povinností je třeba si říci, jaké důsledky pro náčelníka zdravotnické služby pluku by mělo jejich opomenutí. V každém případě by u něho šlo o trestní odpovědnost. Pokud by takto jednal z pouhé nedbalosti, anebo jen formálně porušil tato ustanovení, to znamená, že by bylo zcela zřejmé, že voják skutečně nemocen byl, ale k odbornému vyšetření nebyl pouze poslán, jednalo by se ze strany náčelníka zdravotnické služby pluku o kázeňský přestupek. Kdyby však tato ustanovení porušil a přitom věděl, že zdravotní stav vojáka se upravil do té míry, že je služby schopen, a přesto veliteli nenavrhl jeho uschopnění, pak by spáchal trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 trestního zákona. Současně by však přicházela v úvahu i hmotná odpovědnost za škodu způsobenou vojenskou správou.

Základem jakékoliv hmotné odpovědnosti je škoda, kterou lze vyjádřit v penězích. U vojáka z povolání v případě neodůvodněného prodloužení jeho neschopnosti by za takovou škodu bylo nutno považovat souhrn vyplaceného nemocenského, eventuálně služebního příjmu v nemoci za dny, po které se tyto dávky vo-

jákovi vyplácely, ačkoliv byl již služby schopen. U vojáka v činné službě, který není finančně zabezpečen jako voják z povolání, se škoda v těchto případech nedá na základě výplaty nemocenských dávek stanovit, protože této kategorii vojáků nemocenské dávky v případě neschopnosti ke službě nepřísluší. Přesto však pro stanovení škody lze vycházet z ustanovení čl. 50 předpisu Všeob-6-3, podle něhož se pro účely regresních náhrad v případě zaviněného poškození zdraví vojáka, který není vojákem z povolání, počítá za každý den neschopnosti částka 40 Kčs. Na základě citovaného ustanovení odsoudil např. městský soud v Bratislavě v roce 1973 k náhradě škody lékaře, který zneužíval skupiny vojáků základní služby k pracem na stavbě svého rodinného domku, a za tím účelem je uznával po určitou dobu za neschopné vojenské služby. V odůvodnění pak soud uvedl, že paušální částka 40 Kčs denně zahrnuje kromě náhrad za stravu, odívání a ubytování i náhradu za ztrátu vojenské správy v tom, že se voják nezúčastňoval nejrůznějších činností ve prospěch armády.

Poměrně závažnější důsledky v oblasti materiální odpovědnosti by mohly nastat tehdy, jestliže by se jednalo o tak dlouhou neschopnost, která by vedla k přezkumnému řízení. Ustanovení čl. 183 předpisu Zdrav-1-1 ukládá náčelníkovi zdravotnické služby pluku zajistit:

a) v šestém měsíci neschopnosti vojáka z povolání jeho odborné vyšetření ve spádovém vojenském zdravotnickém zařízení a posouzení jeho zdravotního stavu vojenskou lékařskou komisí,

b) v devátém měsíci neschopnosti vojáka z povolání zajistit u příslušné vojenské lékařské komise jeho posouzení z hlediska nutnosti změny klasifikace nebo návrhu na výjimečné prodloužení podpůrčí lhůty.

V obou těchto případech je však nutno přihlížet i k případným předchozím započítatelným obdobím neschopnosti ve smyslu čl. 33 přílohy č. 8 předpisu Všeob-P-16 (práv). K těmto předchozím započítatelným dobám neschopnosti se přihlíží i pro účely stanovení podpůrčí doby jednoho roku. V účely lhůty musí být přezkumné řízení nejen skončeno, nýbrž voják, který byl uznán neschopným vojenské služby, musí být do poměru mimo činnou službu propuštěn. Je všeobecně známo, že přezkumné řízení samo o sobě trvá někdy značně dlouho, a proto jeho včasné zahájení je značně důležité. Pokud by náčelník zdravotnické služby pluku neprovedl veškerá nařízená opatření k včasnému zahájení přezkumného řízení, mohlo by se stát, že by právě v důsledku tohoto zpoždění nebylo možno přezkumné řízení do jednoho roku ukončit.

V těch případech, kdy přezkumné řízení končí posudkovým závěrem o neschopnosti u vojáka z povolání k voj. službě, nastává situace, že podle platných předpisů lze takového vojáka vyplácet jen v podpůrčí době, tj. do ukončení

dvanáctého měsíce neschopnosti, popřípadě do skončení prodloužené podpůrčí doby. Jestliže však orgán vojenské správy zaviní, že voják z povolání nebude včas do poměru mimo činnou službu propuštěn, nemůže zůstat takový voják bez prostředků a vojenská správa mu musí nemocenské vyplácet déle, avšak cestou náhradového řízení podle předpisu MNO-18-11 (práv) požaduje úhradu přeplatků jako náhradu škody od toho funkcionáře, který tuto škodu zavinil.

K tomu je třeba dodat, že ve smyslu čl. 38 přílohy č. 8 předpisu Všeob-P-16 (práv) je povinen průběh podpůrčí doby sledovat i finanční náčelník, který služební příjem v nemoci, popřípadě nemocenské počínaje devátým měsícem neschopnosti může vyplatit jedině tehdy, jestliže bylo zahájeno přezkumné řízení. Z toho vyplývá, že pokud zpožděné zahájení přezkumného řízení vedlo k přeplatku a takové opoždění včas nesignalizoval ani finanční náčelník, bude vojenská správa náhradu škody požadovat jednak od náčelníka zdravotnické služby pluku, jednak i od finančního náčelníka v určitém poměru podle míry jejich zavinění.

Pouze za určitých okolností povoluje předpis vyplácení nemocenského po dobu delší než 12 měsíců bez rozhodnutí o prodloužení podpůrčí doby, a to za předpokladu, že dojde k **nezaviněnému** prodloužení přezkumného řízení a na ně navazujícího propuštění z vojenské činné služby. To však musí být povoleno ministrem národní obrany a toto povolení musí být uvedeno ve formě doložky v příslušném rozkaze o věcech kádrových o propuštění vojáka ze služebního poměru.

V případě zaviněného zdržení propuštění vojáka z povolání z vojenské činné služby však přichází v úvahu ještě jeden druh náhrady. Pokud by totiž byl schopen propuštěný voják nastoupit a vykonávat civilní zaměstnání a uplatňoval by náhradu za ztrátu výdělku z takového zaměstnání za dobu, o níž byl z vojenské služby propuštěn opožděně, pak by mu vojenská správa byla nucena tyto ztráty nahradit a opět cestou náhradového řízení by jejich úhradu požadovala od těch, kdož pozdní zahájení přezkumného řízení a tím i takovou škodu zavinili.

U vojáků základní služby musí být přezkumné řízení provedeno do skončení čtvrtého měsíce, počínaje prvním dnem neschopnosti, u vojáků náhradní služby do dvou měsíců a u posluchačů vojenských škol do šesti měsíců. V případě zaviněného opožděného zahájení přezkumného řízení a s tím souvisejícího jejich opožděného propuštění do poměru mimo vojenskou činnou službu by odpovědnost za tento nedostatek padala výhradně na vrub náčelníka zdravotnické služby pluku, protože jiný funkcionář útvaru nemá žádnou právní povinnost tyto lhůty sledovat. Pokud jde o škodu v těchto případech, pak by se mohlo opět jednat buď jenom o přeplatky služného, anebo navíc i o náhradu ušlé mzdy, kterou by voják mohl zís-

kat v civilním povolání, kdyby byl z vojenské služby propuštěn v termínu uvedeném v předpise. Pochopitelně, že ušlou mzdu může voják požadovat jen tehdy, pokud mu zdravotní stav dovoľoval vykonávat civilní zaměstnání ode dne, kdy měl být právoplatně z vojenské činné služby propuštěn.

Materiální odpovědnost se však může projevit i v případech, o nichž se pojednává v části věnované trestní odpovědnosti za vadné posudkové rozhodnutí. Pokud by totiž v důsledku nesprávného posudkového rozhodnutí utrpěl voják škodu na zdraví, a to zejména tím, že by posuzující lékař nebo lékařská komise nereagovali na jeho zdravotní vadu a ponechávali ho vykonávat i nadále činnost, při níž by se jeho vada zhoršila anebo vyvolala další škodu na zdraví, mohl by poškozený požadovat celou řadu náhrad od vojenské správy ve smyslu ustanovení občanského zákona. V prokazatelném případě by vojenská správa takové nároky uhradila a cestou náhradového řízení by opět požadovala jejich úhradu od těch, kdož vadné posudkové závěry vydali. Jestliže by se takovýto případ řešil před vojenským soudem jako trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti

podle § 223, eventuálně podle § 224 trestního zákona, pak by mohl postižený požadovat, aby o povinnosti vojenské správy uhradit mu škodu rozhodl již tento vojenský soud.

Tento krátký rozbor právní odpovědnosti sleduje cíl, aby si každý vojenský lékař náležitě uvědomil závažnost posudkové činnosti i její dosah, a to jak na úseku socialistické péče o člověka, tak i na úseku možných právních důsledků za její nekvalitní úroveň.

Souhrn

V článku jsou rozebrány otázky právní odpovědnosti vojenských lékařů za posudková rozhodnutí, a to jak z hlediska trestní, tak i materiální odpovědnosti. Zvláštní pozornost je věnována povinností náčelníka zdravotnické služby pluku v posudkové činnosti z hlediska změn, které přinesl nový služební předpis Zákl-Ř-1. Článek dále vychází ze zkušeností s nedostatky, které se dosti často vyskytují zejména v souvislosti se zahajováním přezkumného řízení, s jeho průběhem i ukončováním.